

Problema relațiilor dintre Țara Moldovei și Rusia se află demult în atenția istoricilor. Această atenție a fost deosebită în timpul când Basarabia s-a aflat într-un singur stat cu Rusia propriu-zisă, aici fiind formată Republica Sovietică Socialistă Moldovenească, care cuprindea cea mai mare parte a Basarabiei. În fața istoricilor sovietici stătea sarcina de a demonstra legăturile multisekulare ale popoarelor din URSS cu Rusia și dorința lor, de asemenea multiseculară, de a fi pentru vecie într-un stat cu Imperiul Rus.

O primă problemă care apare în cercetarea subiectului dat este problema textului actului din 1656, numit de majoritatea absolută a istoricilor „tratat” moldo-rus din anul 1656.

Acualmente, istoricii cunosc trei texte ale acestui document. În primul rând, este vorba de o traducere în limba rusă efectuată de diecii de la Departamentul solilor din Moscova de pe o scrisoare în limba greacă¹. Documentul dat, pus în circuitul științific încă în secolul al XIX-lea, nu conține nici data traducerii, nici data emiterii actului tradus. Istoriografia rusă, sovietică și rusă contemporană, în persoana lui L. Semionova, consideră că traducerea dată este făcută de pe o scrisoare în limba greacă pe care mitropolitul Ghedeon și logofătul Grigore Neanul ar fi scris-o pe când se aflau încă în Moldova, la 16 martie 1656, și pe care ar fi prezentat-o la Departamentul solilor odată cu sosirea lor la Moscova². Drept temei pentru datarea presupusei scrisori în limba greacă a servit data indicată în articolul I al părții introductive – 16 martie 1656. Este însă de reținut faptul că traducătorii de la Departamentul solilor nu au indicat data documentului tradus de ei, aceștia, pur și simplu, au notat că au efectuat traducerea de pe scrisoarea în limba greacă trimisă la Departament de solii moldoveni. Și atât.

Însă data amintită mai sus, 16 martie 1656, din textul traducerii rusești nu poate servi drept temei pentru datarea originalului în limba greacă, fiindcă în articolul I al părții introductive se menționează destul de clar: „Ne-a poruncit prea luminatul domn Gheorghe Ștefan, voievod a toată Țara Moldovei, prea sfințitul mitropolit Ghedeon și logofătul al doilea Grigore să spunem din gură (subl. - I.E.) înaintea drept credinciosului domn, țar Alexei Mihailovici... în anul 1656, luna martie 16 zile”³.

Fraza dată atestă că este vorba nu despre data pretinsei scrisori în limba greacă, ci despre data când mitropolitul Ghedeon și Grigore Neanul au primit de la domnul Moldovei porunca să „spună din gură”, adică să anunțe verbal, în fața țarului condițiile în care domnul și boierii ar accepta intrarea Țării Moldovei „sub mâna înaltă” a țarului rus.

Traducerea dată se încheie cu fraza: „Scrisoarea adevărată (originalul) cu semnătura patriarhului și cu semnăturile solilor s-a pus în lada pecetluită și peceteile”⁴. Așadar, diecii de la Departamentul au tradus o scrisoare pe care era semnătura unui patriarh, al cărui nume nu este indicat, și a celor doi soli moldoveni evident – mitropolitul Ghedeon și logofătul Grigore Neanul.

Cine era acest patriarh care a semnat documentul dat? L. Semionova, în notele explicative la compartimentul de documente „Moldova și Valahia în contextul conflictului ruso-polon din anii 50 ai secolului al XVII-lea”, publicat într-un prestigios volum de documente în anul 2007 la Moscova, susține că „scrisoarea mitropolitului Ghedeon și logofătului Grigore Neanul a fost semnată de patriarhul Ierusalimului, care se afla în acel timp în Moldova”⁵. L. Semionova face referință la un studiu al Verei Cețova, publicat în 2001, studiu care nu ne-a fost accesibil.

Dar în același volum, publicat în 2007, se află un alt studiu al Verei Cețova, studiu în care scrie clar că „patriarhul Ierusalimului Paisie s-a adresat țarului Alexei Mihailovici cu chemarea de

¹ Полное собрание законов Российской империи, Т. I, СПб, 1830, с. 371-372.

² Исторические связи народов СССР и Румынии, Т. II, Москва, с. 273-275 (анеха I).

³ Ibidem, с. 273.

⁴ Ibidem, с. 275.

⁵ Русская и украинская дипломатия в международных отношениях в Европе середины XVII в., Москва, 2007, с. 505.

a-l primi pe Gheorghe Ștefan în supușenie... Adresările acestea au nimerit la Moscova mult mai târziu, fiind aduse de solii domnului Gheorghe Ștefan în primăvara lui 1656⁶ și traduse la Departamentul solilor abia pe 13 mai.

În realitate, scrisorile patriarhului Paisie, care nici nu se știe cu siguranță dacă atunci când a scris scrisorile respective, în august 1655, se afla la Iași, erau mai nuanțate. În prima scrisoare patriarhul Paisie îl anunța pe țar că „până aici” (unde, în Moldova sau în altă parte? – I.E.), a ajuns zvonul că țarul ar intenționa să vină cu război asupra Țării Moldovei și să o robească. Cu toate că Paisie afirma că el nu crede acestor zvonuri, că este încrezut în aceea că țarul nu va ruina pe creștinii ortodocși din Moldova, el îi solicita lui Alexei Mihailovici să renunțe la acest gând⁷.

În cea de-a doua scrisoare, patriarhul Paisie afirma cu toată responsabilitatea că domnul Moldovei Gheorghe Ștefan nu este calvin și eretic, dimpotrivă el este un bun creștin. Paisie îl roagă încă o dată pe țar să nu ruineze acele țări, fiindcă ar comite un mare păcat. Abia după aceasta Paisie îl informează pe suveranul rus că „robul tău sărac” Gheorghe Ștefan este un creștin liniștit și cum numai țarul va binevoi să-i scrie domnului, acesta, fără îndoială, va veni sub protecția lui Alexei Mihailovici. Paisie mai solicita ca țarul să nu asculte de vorbele neprietenilor domnului moldovean și să permită acestuia să fie „robul tău”, sub protecția Măriei Sale „cu toată țara lui săracă”⁸.

Mai mult, Vera Cențova a subliniat că textul viitorului tratat moldo-rus cu Moldova a fost scris la Moscova de mâna arhimandritului mănăstirii Nikolsk din Moscova, grecul Dionisie Ivirit⁹.

Așadar, textul viitorului tratat a fost scris la Moscova, deci el nicidecum nu putea fi semnat de patriarhul Paisie al Ierusalimului, care se afla în Moldova și care, prin solii moldoveni, a trimis doar scrisorile sale în care solicita satisfacerea doleanțelor moldovenilor.

Cu alte cuvinte, L. Semionova, reieșind din ideea preconcepută a existenței unei preținse scrisori cu data de 16 martie 1656, a interpretat în mod eronat afirmațiile Verei Cențova. Astfel, opinia lui L. Semionova precum că ar fi existat o scrisoare în limba greacă scrisă în Moldova și semnată de patriarhul Paisie al Ierusalimului nu are niciun temei, nici logic, nici documentar.

În al doilea rând, istoricii dispun de textul unei alte traduceri a acestui document, traducere care practic a rămas în afara atenției istoricilor și din care lipsesc primele trei articole introductive, în schimb traducerea dată conține partea finală a actului, în care se indică că actul a fost semnat de mitropolitul Ghedeon, dar lipsește indicația că același lucru l-ar fi făcut și Grigore Neanul, și patriarhul Antiohiei Macarie, și, ceea ce este foarte important: data de 17 mai 1656¹⁰.

În al treilea rând, cercetătorii dispun de textul unui document scris la Moscova în limba greacă cu data de 17 mai 1656. Documentul a fost publicat încă în anul 1933 de cercetătorul român Dimitrie G. Ionescu în limba originalului și însoțit de o traducere în limba română¹¹, dar, din motive necunoscute, a fost și mai este total neglijat de istoricii de la Moscova.

Actul este semnat de mitropolitul Ghedeon, logofetul al doilea Grigore Neamul și patriarhul Antiohiei Macarie, semnăturile lor fiind însoțite de unele precizări esențiale pentru înțelegerea subiectului propus spre cercetare. Mitropolitul Ghedeon a făcut precizarea : „În locul Măriei Sale domnului nostru Io Gheorghe Ștefan Voievod și în locul arhierilor și a boiarilor și a toată Țara Moldovei, **singur am scris** (subl. - I.E.) cum suntem plecat suptu talpele Împărăției tale în veci”. Grigore Neanul notează: „**Am scris** (subl. - I.E.) precum au fost învățătura Mariei Sale Domnului nostru Ștefan voievod, cu mâna mea am scris”.

Așadar, nu poate exista nicio îndoială asupra faptului că scrisoarea dată a fost scrisă la Moscova de către cei doi soli moldoveni, după cum a „fost învățătura” domnului Moldovei. Încă un argument în favoarea tezei că solii moldoveni nu au adus din Moldova nicio scrisoare unde ar fi fost înscrise condițiile viitorului tratat cu Rusia, în Moldova ei doar au primit „învățătura”

⁶ Ibidem, c. 507.

⁷ Ibidem, c. 522-523.

⁸ Ibidem, c. 526-527.

⁹ Ibidem, c. 507.

¹⁰ ПСЗРІ, Т. 1, с. 386 (Anexa III).

¹¹ Ionescu D.G., Tratatul încheiat de Gheorghe Ștefan cu rușii în 1656. Contribuții la cunoașterea legăturilor noastre politice cu Rusia, în: Revista istorică română, Vol. III, f. II-III, pp. 241-246 (anexa II).

domnului Moldovei.

Expresiile utilizate de cei doi soli moldoveni – „singur am scris”, „cu mâna mea am scris” – nu înseamnă că anume ei au scris textul, ci că scrisoarea a fost scrisă la Moscova, evident sub dictarea celor doi soli din Moldova, conform „învățăturii” domnului Gheorge Ștefan. „Am scris” era o expresie utilizată frecvent în Moldova medievală în acest timp, chiar dacă persoana respectivă nu scria textul cu mâna sa. Spre exemplu, în actul din 7 aprilie 1641 avem fraza: „Scriem domnia mea (Vasile Lupu - I.E.) la slugile noastre Ciocârlie Gherosim...”¹². De fapt, după cum se precizează în textul scrisorii date, domnitorul doar a poruncit, dar a scris Dimitrie.

În cazul scrisorii din 17 mai 1656 avem însă o altă situație. Este vorba de **semnarea** documentului, și diecii de la Departamentul solilor au indicat exact sensul termenului respectiv din limba greacă în limba rusă prin expresia că Ghedeon „рукою своею руку приложил”, ceea ce înseamnă „cu mâna sa a semnat”.

Vera Cențova, după cum s-a arătat mai sus, a stabilit că textul a fost scris, în sensul strict al cuvântului, de către grecul Dionisie Ivrit de la mănăstirea Nikolsk din Moscova. În acest caz, este clar că solii moldoveni doar „au poruncit”, adică i-au dictat acestuia condițiile proiectului de tratat cu Rusia și au semnat actul respectiv.

Interesantă este și precizarea patriarhului: „Precum scrie și adeverește fratele și coliturghierul meu, prea fericitul Patriarh al Ierusalimului, chir Paisie”¹³.

Este evident: aluzia se face la scrisorile acestuia aduse de solii moldoveni la Moscova, scrisori care au fost examinate mai sus, și nicidecum la semnătura lui Paisie pe un imaginar text al scrisorii lui Ghedeon și Neanul, scrisă, chipurile, în Moldova și semnată și de Paisie, așa cum crede L. Semionova.

Compararea articolului I din partea introductivă a traducerii în rusă de la mijlocul secolului al XVII-lea cu articolul respectiv din textul în limba greacă publicat în 1933 demonstrează că ele sunt identice; ceea ce atestă încă o dată că mitropolitul Ghedeon și logofătul Grigore Neanul nu au adus la Moscova nicio scrisoare în limba greacă datată cu 16 martie 1656, scrisoare în care ar fi fost scrise articolele proiectului de tratat. La 16 martie solii moldoveni doar au primit „învățătura” domnului Gheorghe Ștefan „să vorbească prin viu grai” țarului. Evident, la Moscova solilor li s-a cerut și textul scris al condițiilor înaintate de moldoveni și atunci el a fost scris, semnat de persoanele indicate mai sus și predat la Departamentul solilor.

Posibil ca clauzele proiectului de tratat, atunci când au fost alcătuite, să fi fost scrise și în Moldova, însă până în prezent nu sunt cunoscute documente care ar atesta, direct sau indirect, că solii moldoveni ar fi adus la Moscova textul scris al proiectului menționat.

Din aceste considerente, cred că putem afirma cu toată certitudinea că drept original al proiectului de tratat dintre Moldova și Rusia trebuie considerată scrisoarea scrisă la 17 mai 1656 de către grecul Dionisie Ivrit de la mănăstirea Nikolsk din Moscova la indicația mitropolitului Ghedeon și logofătului Grigore Neanul, semnată de aceștia și de Macarie, patriarhul Antiohiei¹⁴.

Actul scris trebuia să confirme și să întărească cele declarate „prin viu grai” de solii moldoveni la Departamentul solilor. Din considerente de securitate, din Moldova nu a fost adus un text scris, situația din teritoriile prin care urmau să treacă solii moldoveni era mult prea complicată. De aceea a fost aleasă calea optimă: solii au învățat pe de rost textul proiectului de tratat, inițial l-au expus verbal și abia după aceasta el a fost scris.

O altă problemă care aparține în legătură cu examinarea subiectului dat este problema paternității lui, adică cine este autorul acestui proiect de tratat. În istoriografia sovietică s-a enunțat opinia că textul ar fi apărut în urma negocierilor moldo-ruse, deci el ar fi un act

¹² Documenta Romaniae Historica, A, XXVI, București, 2003, p. 64.

¹³ Ionescu D.G., Tratatul încheiat de Gheorghe Ștefan..., p. 246.

¹⁴ Vezi analiza detaliată a clauzelor proiectului de tratat propus de către moldovenii rușilor în I. Eremia, Țara Moldovei și Rusia. Relații politice în a doua jumătate a secolului al XVII-lea, Chișinău, 1993, pp. 39-45.

elaborat de ambele părți. Actualmente, Vera Cențova scrie despre participarea unor reprezentanți de vază ai clerului grec de la Moscova la pregătirea înțelegerii de intrare a Moldovei în supușenia Rusiei¹⁵.

În legătură cu aceste afirmații, atenționăm încă o dată asupra faptului că Grigore Neanul, semnând documentul din 17 mai 1656, preciza că a scris „precum a fost învățătura Măriei Sale, domnului nostru Gheorghe Ștefan”, adică actul are o origine pur moldovenească. În ce privește implicarea grecilor de la Moscova în elaborarea condițiilor proiectului de tratat cu Rusia, cred că o asemenea implicare nu poate fi admisă, problema era mult prea serioasă pentru ca solii moldoveni să se abată cât de puțin de la „învățătura” domnului lor Gheorghe Ștefan și să asculte de sfaturile unor greci stabiliți la Moscova în vederea modificării clauzelor proiectului de tratat cu Rusia.

Un izvor istoric inedit, cunoscut și anterior specialiștilor care au lucrat în fondurile Arhivei Centrale de Stat a Actelor Vechi de la Moscova, a fost publicat recent, în anul 2007. Este vorba de „Interogatoriul” („Распросные речи”) ale solilor moldoveni, mitropolitul Ghedeon și logofătul Grigore Neanul, păstrat sub formă de proces-verbal, făcut la Departamentul solilor la data de 21 mai 1656, adică patru zile mai târziu după scrierea proiectului de tratat prezentat de moldoveni. Sursa dată ține să precizeze că este vorba de „articolele lor (ale solilor moldoveni - I.E.) pe care ei (solii moldoveni - I.E.) le-au trimis cu semnăturile și peceteile lor”¹⁶, „articolele în care ei (solii moldoveni - I.E.) cer milă de la Măria Sa”¹⁷. Actul de milă al țarului din 29 iunie 1656, de asemenea, indică faptul că „solii tăi (ai lui Gheorghe Ștefan - I.E.), mitropolitul și logofătul, au și înaintat articolele, iar în acele articole se scrie...”¹⁸.

Concluzia care se desprinde din aceste afirmații ale surselor rusești este că articolele respective din proiectul de tratat au fost scrise de moldoveni și ele reflectă punctul de vedere moldovenesc privind intrarea Țării Moldovei „sub mâna înaltă” a țarului.

În acest context, cea de a treia problemă care apare în legătură cu examinarea subiectului dat – ce este actul din 17 mai 1656 tratat sau proiect de tratat – decede de la sine: este vorba de un proiect de tratat alcătuit de moldoveni și prezentat de partea moldovenească, opinie confirmată de „Interogatoriul” solilor moldoveni din 21 mai 1656.

Prezentat la Departamentul solilor în aceeași zi sau poate ceva mai târziu (nu putem cunoaște cu exactitate acest lucru, fiindcă traducătorii de la Departament nu au indicat data traducerii documentului în limba rusă, așa cum procedau în multe alte cazuri), proiectul de tratat este discutat cu solii moldoveni la 21 mai 1656 (sursa dată a fost publicată în anul 2007).

Examinând propunerea solilor moldoveni ca țarul să-i „primească sub mâna sa înaltă”, diacul Almaz Ivanov, care a discutat cu ei, i-a întrebat dacă această cerere a domnului este cunoscută de toți oamenii din Țara Moldovei sau nu. Solii au răspuns că despre aceasta știu numai persoanele credincioase domnului, nu toată țara, motivând prin aceea că în Moldova „trăiesc mulți turci și tătari”¹⁹, care nu trebuie să afle despre aceasta.

În continuare, solilor li s-a spus că în virtutea faptului că țarului i s-au adresat trei patriarhi (de Moscova, de Ierusalim și de Antiohia) și „supusul său, hatmanul Bogdan Hmelnițki”, țarul a „înlocuit mânia cu milă asupra lui Gheorghe Ștefan și a poruncit ca el să fie primit sub mâna sa înaltă”²⁰, domnul Moldovei să fie ținut în „mila milostivă” a țarului, numai că această hotărâre, până când țarul se află în stare de război cu neprietenii, „să fie păstrată în taină”

Solii moldoveni au apreciat la justa valoare decizia țarului („că el vrea să-i primească sub mâna sa înaltă”), pentru aceasta ei îi mulțumesc lui Dumnezeu, se roagă pentru sănătatea țarului și acceptă propunerea „ca chestiunea dată... să fie ținută în taină” („То дело ныне и они хотят держать тайно”), până când continuă războiul țarului împotriva neprietenilor săi.

¹⁵ Русская и украинская дипломатия, с. 507.

¹⁶ Ibidem, с. 495

¹⁷ Ibidem, с. 496.

¹⁸ Исторические связи, Т. II, с. 288-289.

¹⁹ Русская и украинская дипломатия, с. 494.

²⁰ Русская и украинская дипломатия, с. 494.

Solii moldoveni confirmă că ei vor plăti tribut turcilor și tătarilor în continuare. Atunci însă când țarul se va isprăvi cu neprietenii săi și atunci când va fi porunca acestuia, ei vor fi gata să îndeplinească porunca țarului. La aceste cuvinte ale solilor moldoveni, Almaz Ivanov i-a anunțat că țarul, „pentru încheierea acelei chestiuni” („для совершения того дела”) va trimite în Moldova pe dvoreanul de Dumă I.I. Baklanovski și pe un diac, dar Gheorghe Ștefan să manifeste „slujbă și credință” față de țar, să primească cu cinste pe solii ruși și „acea chestiune” („то дело”) să o îndeplinească întocmai după dorința țarului, după aceea să permită revenirea solilor la Moscova. Mai mult, Almaz Ivanov cerea ca domnul Moldovei, „pentru credință”, să depună jurământul – el, boierii și alți oameni de diferite ranguri²¹.

Abia după acestea, Almaz Ivanov se referă concret la unele articole ale proiectului de tratat propus de moldoveni. În primul rând, el atenționează asupra cerințelor moldovenilor privind orașele care au fost în cuprinsul Țării Moldovei, iar acum sunt ocupate de turci. Almaz Ivanov a solicitat ca solii să spună cum să obțină ei acele orașe, intuind în același timp că din cauza lor va fi „ceartă” cu sultanul turc. Mitropolitul Ghedeon a răspuns că ei vor obține acele orașe când va sosi timpul și când „oamenii Măriei Sale (=oastea - I.E.) vor fi în țara lor”, iar acum ei nu vor începe „ceartă” cu sultanul²².

Evident, este exprimată clar dorința moldovenilor de a obține ajutor armat de la Rusia pentru reîntregirea țării lor. Din partea diacului Almaz Ivanov nu a urmat niciun răspuns la această doleanță a moldovenilor, cel puțin un asemenea răspuns nu este fixat în procesul-verbal al discuției. Nu se conține nimic în această privință nici în actul de răspuns al țarului din 29 iunie 1656²³.

Reieșind din această situație, cred că nu avem niciun motiv să considerăm că Rusia, în 1656, a garantat reîntregirea teritoriului Moldovei, această doleanță a moldovenilor a rămas fără răspuns din partea Moscovei.

Almaz Ivanov a atenționat solii și asupra articolului privind participarea moldovenilor, alături de tătari, chiar și la lupta împotriva Rusiei, fiindcă, așa cum motiva partea moldovenească, ei nu se pot apăra de ei.

La aceasta mitropolitul Ghedeon a precizat că acum „când ei sunt asigurați de mila Măriei Sale țarului”, chiar dacă hanul Crimeii va porni cu război, ei nu vor da oameni, ci se vor răscumpăra cu mari daruri²⁴.

Almaz Ivanov a solicitat ca, îndată ce „Ștefan voievod va jura credință țarului privind supușenia veșnică, și acest eveniment se va săvârși” (încă o dovadă că negocierile de la Moscova nu au finalizat cu un tratat - I.E.), domnul Moldovei să-l informeze pe țar despre situația din Crimeea. Răspunsul solului moldovean a fost afirmativ²⁵.

În continuare, Almaz Ivanov a cerut ca, imediat ce Gheorghe Ștefan va citi scrisoarea de răspuns a țarului, să trimită un om de încredere la domnul muntean și să-l aducă și pe el „sub mâna înaltă a țarului”. În legătură cu această cerere, a fost exprimată opinia solilor moldoveni că și Constantin Șerban va urma exemplul lui Gheorghe Ștefan, fiindcă domnului muntean îi va fi o „înghemuială”, că el nu va avea încotro²⁶.

În sfârșit, în timpul convorbirilor, solii moldoveni au solicitat lui Almaz Ivanov un salv-conduct de trecere liberă spre statul moscovit și o „carte de milă” („жалованную грамоту”) referitor la primirea lui Gheorghe Ștefan sub protecția țarului cu indicarea articolelor respective: ca domnul Moldovei să slujească țarului neclintit în veci și unde va fi porunca țarului, într-acolo să plece. Solii precizau că Gheorghe Ștefan va păstra cartea țarului „în taină”²⁷.

Continuarea normală a negocierilor a fost împiedicată de situația internațională. Tot pe 17

²¹ Русская и украинская дипломатия, с. 495.

²² Русская и украинская дипломатия, с. 495.

²³ Исторические связи, Т. II, с. 288-289.

²⁴ Русская и украинская дипломатия, с. 495.

²⁵ Русская и украинская дипломатия, с. 496.

²⁶ Русская и украинская дипломатия, с. 496.

²⁷ Русская и украинская дипломатия, с. 496.

mai 1656 Rusia declara război Suediei și țarul Alexai Mihailovici pornește în campanie spre Riga, în scopul de a preveni ocuparea acesteia de către suedezi. Între timp, Carol al X-lea negocia cu Bogdan Hmelnițki și, pe 29 iulie 1656, „Gazette de France” își informa cititorii că regele Suediei ia cazacii sub protecția sa, informație care atestă relațiile destul de amicale dintre regele suedez și hatmanul cazacilor. În august 1656, trupele suedeze reușesc să cucerească Varșovia²⁸, iar la începutul lunii octombrie 1656, trupele ruse, suferind mari pierderi, se retrag de sub Riga. În acest context, la 24 octombrie 1656 este încheiat tratatul polono-rus de la Vilna prin care se prevedea unirea forțelor împotriva Suediei, dar problemele teritoriale existente între Rusia și Polonia rămâneau deschise.

Cartea de milă solicitată a fost acordată de Moscova abia la 29 iunie 1656. În ea se declara că țarul primește Moldova în supușenia sa, se cerea ca domnul Moldovei să nu acorde sprijin „cu oameni și cu bani” dușmanilor Rusiei, domnul Moldovei să meargă cu oștile țarului acolo unde i se va porunci.

Cât privește răspunsul la articolele prezentate de solii moldoveni, gramota prevedea doar trei dintre ele, și anume:

- obiceiul Țării Moldovei să nu fie schimbat: „să trăiți în acel obicei și cinste” cum a fost în țară până a trece „sub porunca sultanilor turci”;
- se accepta propunerea ca Țara Moldovei să trimită țarului daruri anuale „după destoinicia noastră împărătească, fără a se cere tribut”;
- domn de alt neam în Țara Moldovei să nu poată fi²⁹

Cu acestea negocierile moldo-ruse practic s-au încheiat. La sfârșitul lunii iunie 1656, Moscova intenționa să trimită doi reprezentanți, Ivan Baklanovski și M. Kartavțev, în Moldova pentru a preciza, împreună cu Gheorghe Ștefan, clauzele exacte ale viitorului tratat³⁰. Dar, această intenție a Rusiei de a trimite un sol în Moldova pentru a finaliza negocierile nu a mai fost realizată. Ele nu au fost duse până la capăt și nu au finalizat cu un document care ar putea fi apreciat drept tratat moldo-rus. Jurămintele depuse de mitropolitul Ghedeon pe 7 iulie 1656 și de logofătul Grigorie Neanul pe 21 iulie, de asemenea, nu pot fi considerate documente finale ale negocierilor moldo-ruse³¹.

Referindu-se la tratativele moldo-ruse din anul 1656, istoricul moscovit Lev Zaborovski sublinia că „negocierile nu au ajuns până la semnarea tratatelor, dar proiectele au fost pregătite”³². Solia moldovenească, din diferite motive, a fost reținută la Moscova până în ianuarie 1657, după ce s-a întors în Moldova.

Reieșind din cele relatate mai sus, putem trage următoarele concluzii:

- negocierile moldo-ruse din anul 1656 nu au fost duse până la capăt;
- pretinsa scrisoare în limba greacă din 16 martie 1656 semnată de reprezentanții Moldovei și de patriarhul Ierusalimului Paisie nu a existat.
- actul privind condițiile întării Moldovei „sub mâna înaltă” a țarului a fost scris la Moscova pe 17 mai 1656, după „învățătura” domnului Moldovei, sub dictarea solilor moldoveni, de către arhimandritul grec Dionisie Ivirit;
- actul prezintă în sine un proiect de tratat pur moldovenesc, și nu un proiect sau tratat moldo-rus, acest proiect a fost discutat cu partea rusă abia la 21 mai 1656;
- ca rezultat al acestor discuții, mult mai târziu, abia pe 29 iunie 1656, este emis răspunsul

²⁸ Борщак Ілько, Україана, Литва і французька дипломатія в 1648-1657 рр., (<http://macleon1976.wordpress.com/2008/12/10/>).

²⁹ Исторические связи, Т. II, с. 288-289 (анеха IV). Pretențiile unor autori cum că în urma negocierilor Moldova ar fi fost anexată la Rusia („причислена к владениям царя, хотя и не была удержана”) nu au niciun temei. Vezi în: Граф М.В. Толстой, Рассказы из истории русской церкви, Книга пятая, Изд. Спасо-Преображенского Валаамского монастыря, 1991 (<http://www.ccel.org/contrib/ru/History/History33.html#a33>).

³⁰ Архива Centrală de Stat a Actelor Vechi din Rusia, f. 68, r. I, 1656, d. 2, f. 48-49.

³¹ Анеха V.

³² Заборовский Лев, Переяславская Рада и Московские соглашения 1654 года: проблемы исследования, в: Россия и Украина: история взаимоотношений, Москва, 1997 (<http://izbornik.org.ua/vzaimo/ozo4.htm>).

părții ruse, răspuns care nu permite să concluzionăm că negocierile moldo-ruse au fost încheiate și să-l apreciem ca pe un document final al negocierilor;

- negocierile, conform opiniei Moscovei, urmau să fie continuate în Moldova și nu avem certitudinea că Gheorghe Ștefan s-ar fi împăcat numai cu cele înserate în actul din 29 iunie 1656, lăsând în voia soartei teritoriile aflate sub dominație otomană directă din regiunea Nistru-Prut cu orașele Tighina (Bender), Chilia, Cetatea Albă, Reni, Ismail.

Anexa I

Moscova, 1656, mai 17. Traducere de pe scrisoarea grecească pe care au trimis-o la Departamentul solilor solii moldoveni, mitropolitul Ghedeon și logofătul Grigorie, pe care este indicată data de 16 martie 1656.

I

Ne-a poruncit pre luminatul domn Gheorghe Ștefan, voievod a toată țara Moldovei, prea sfințitului mitropolit chir Ghedeon și logofătului al doilea Grigorie să spunem din gură înaintea drept credinciosului domn țar Alexei Mihailovici, singur stăpânitor al Rusiei Mari, și Mici, și Albe, în anul 7164, luna martie 16 zile.

II

Domnul nostru Gheorghe Ștefan voievod ne-a trimis pe noi, căpeteniile lui, cu inima smerită și supusă la marea ta împărăție, să ne închinăm supus și să ne poclonim la cinstitele picioare ale împărăției tale, în locul domnului nostru, cu toți oamenii săi și cu toți locuitorii, cu aceia, care trăiesc în țara Moldovei, toți se vor închina și se vor supune cu mare dorință și dragoste la cinstitele picioare ale sfinției tale.

III

Când ai trimis, marea ta împărăție, pe solul tău la noi ca să ne aducă în supușenie sub cinstitele și sfintele tale picioare, atunci domnul nostru a vrut cu mare bucurie și din tot sufletul și toată inima să se închine și să se supună măritei tale împărății, dar nu era vreme prielnică pentru că eram împresurați din toate părțile de păgânii turci și tătari, și de alți păgâni, și nu ne era cu putință să dăm în vileag că vrem să ne supunem marii tale împărății, ca să nu afle turcii și tătarii. Afară de asta și țara Moldovei atunci n-o dorea, pentru că dacă ar fi aflat turcii și tătarii, l-ar fi scos și pe domnitorul nostru și ar fi pustiit toată țara Moldovei.

Rugămintea domnului nostru și a întregii țări a Moldovei față de drept credinciosul și singur stăpânitor țar este următoarea pentru care se roagă și cere.

1

Obiceiul nostru și al țării noastre să nu fie stricat, ci numai cum au trăit până acum în țara noastră vechii noștri domnitori, aceia, care nu s-au aflat sub poruncile sultanului turcesc, tot așa și noi să fim în același obicei și să trăim cu toată țara noastră, pentru că și după acei domni de dinainte, care domni au fost sub puterea sultanului turcesc, măcar că turcii luau de la ei tribut, ca și de la noi, dar cinstea și obiceiul țării noastre nu le-au stricat.

2

Dacă prin voința lui Dumnezeu domnul nostru va trece din această lume, în țara noastră și în sfatul nostru alt domn din alt neam domnitor să nu poată fi, decât din țara noastră.

3

Cinstea și obiceiul țării noastre să nu se strice, după cum nu s-a stricat nici de către păgâni, ci prin bunăvoința marii voastre împărății să se întărească și să se statornicească mai mult decât înainte.

4

Să dăruiască domnul Dumnezeu marii voastre împărății putere asupra păgânilor și noroadelor necredincioase. Și încă rugăm noi împărăția ta cu toată țara noastră pentru câteva cetăți, care au fost la hotarul nostru și pe care azi le țin păgânii sub stăpânirea lor, ca acele cetăți împărăția ta să binevoiești să fie sub oblăduirea noastră, după cum au fost în timpul domnitorilor noștri de mai înainte, până a fi fost luate de turci, și dacă va binevoi împărăția ta, noi vom putea să le luăm din

măinile turcilor celor păgâni și să punem acolo oamenii noștri.

5

Datori vom fi, începând cu anul de față până în veci, să trimitem împărăției tale mari daruri, potrivit cu cistea ta împărătească, iar tribut de la noi împărăția ta să nu iei, după cum iau păgânii turci, pentru că te-a învrednicit domnul dumnezeu să fii și pentru că ești mare țar al drept credincioșilor crștini, iar noi, săracii tăi robi, să avem de la împărăția ta puțină pace.

6

Ne plecăm genunchii cu supușenie curată și închinăciune până la fața pământului, și ne rugăm cu mare dorință și cu cucernicie creștinească cu lacrimi, și cădem la prea lunatele și sfintele picioare ale împărăției tale, ca să fii bun și milostiv față de noi și față de toți robii tăi, care locuiesc în aceste țări, pentru că ne aflăm și trăim între păgâni, și totdeauna stau asupra noastră turcii și tătarii, iar noi, săracii, nu avem la cine alerga.

După aceasta să fie știută, țarule cu viața îndelungată, vestea, care ne vine din Crimeea, că țarul Crimeii vrea să meargă cu toată puterea în ajutorul leșilor și să ne aibă cu sine împotriva oștirii tale împărătești, și noi nu avem ce face, și de nevoie va trebui să mergem, pentru că nu vom izbuti să-i respingem, pentru că au mare putere și ne vor robi pe toți, și țara o vor pustii. Și pentru aceasta cerem și rugăm sfânta ta împărăție și nădăjduim în marea ta împărăție, că noi cu inima curată și cu supușenie cădem sub sfânta mână dreaptă a împărăției tale.

7

Domnul dumnezeu să-ți dăruiască sfintei tale împărății fericire și biruință asupra dușmanilor tăi, și să ne învrednicească dumnezeu să vedem mila ta împărătească către noi și să vedem aceeași biruință asupra păgânilor, ca și asupra leșilor. Și când va binevoi împărăția ta să trimiți asupra păgânilor, și noi datori sântem a fi gata să mergem cu ostașii tăi împărătești asupra păgânilor.

8

Cu aceste rugăminți, pe care le cerem de la marea ta împărăție, cădem în genunchi și ne rugăm cu lacrimi ca să primească pe noi, robii tăi, împărăția ta cu rugămintea și cererea noastră pentru trebuința și cererea noastră, și miluiască-ne împărăția ta cu cartea ta împărătească și cu solul tău, pentru ca noi, văzând cartea ta împărătească și pe solul tău, să ne bucurăm în nevoile și grijile noastre, și despre toate cererile noastre să ne încredințăm.

9

Și iar ne rugăm împărăției tale, să ne miluiești cu o carte slobodă, ca să putem trimite totdeauna oamenii noștri la împărăția ta cu cărți și noutăți fără întrerupere.

10

Și încă te mai roagă pe împărăția ta domnul nostru pentru niște icoane, ca să le zugrăvim aici să fie într-o mănăstire, pe care o zidește domnul nostru.

Scrisoarea de mâna patriarhului și cu iscălitura și pecețile solilor s-a pus în cutia pecetluită.

Notă I.E.: Traducerea în limba slavonă a fost efectuată de diecii de la Departamentul solilor. În virtutea faptului că în ea este amintită data de 16 martie 1656, editorii acestui document au atribuit eronat data de 16 martie și originalului grecesc. În realitate, și această traducere este de pe textul grecesc din 17 mai 1656.

Traducerea contemporană în limba română după: Исторические связи народов СССР и Румынии, Т. II, Москва, с. 276-278.

Anexa II

Moscova, 1656, mai 17. Traducerea din limba greacă în limba română de către Dimitrie G. Ionescu a proiectului de tratat prezentat de solii domnului Moldovei Gheorghe Ștefan la Departamentul solilor.

1. Misiunea cu care a însărcinat prea strălucitul Domn, Gheorghe Ștefan, Voevod a toată țara Moldovlahiei [la Dimitrie G. Ionescu, termenul este tradus „Moldova” - I.E.] pe prea sfințitul

Mitropolit, chir Ghedeon, și pe Logofătul al doilea, Grigorie Neaniul, ca să vorbească prin viu grai credin ciosului și atotstăpânitorului Țar al Moscovei și al întregii Rusii Mari, Mici și Albe, Domnul Alexe Mihailovici, în anul 7164 (1656), luna Martie, 16.

2. Domnul nostru, Gheorghe Ștefan Voevod, cu inima plecată și smerită către Măria Ta, ne-a trimis pe noi la sfânta și marea Ta împărăție ca să plecăm grumajii noștri închinându-ne cu plecaciune și metanii până la pă mânt la cinstitele și sfintele picioare ale sfintei Tale împărății; noi, delegația, să ne plecăm și să ne închinăm în locul Domnului nostru la sfânta și marea Ta împărăție. Domnul nostru, împreună cu toți supușii săi câți locuiesc în acea țară a Moldovlahiei se pleacă și se închină cu multă dorință și iubire la treptele sfintelor picioare ale împărăției Tale.

3. Solul pe care l-a trimis Măria Ta pentru supunerea și închinarea Domnului nostru la cinstiții și sfinții pași ai Măriei Tale, Domnul nostru l-a pri mit cu mare bucurie, din tot sufletul și din toată inima lui și dorește cu poftă arzătoare, din tot cugetul său, supunerea către marea Ta împărăție.

Dar, fiindcă suntem înconjurați și închiși din toate părțile de păgâni, de Turci și Tătari și de toți necredincioșii, nu putem cum să arătăm aceasta în public, pentru că dacă ar fi aflat Turcii și Tătarii de închinarea noastră la prea strălucita și marea Ta împărăție nici pământul n-ar mai fi rămas întreg în acel loc și toată țara ar fi ruinat-o cu desăvârșire.

Punctele Domnului nostru și ale Țării întregi pe care le cer de la credinciosul și singurstăpânitorul Țar cei care au nevoie rugându-se.

I. Rânduielele noastre și ale țării noastre să nu se strice; ci, precum au trăit și s-au condus în această lume ceilalți Domni vechi ai țării noastre, acei care nu erau în închinarea și sub cârmuirea împărăției Turcilor, în felul acela și în aceeași rânduială să viețuim și să ne conducem și noi împreună cu toată țara noastră.

Că, deși Domni de mai târziu au fost subt cârmuirea și în închinarea împărăției Turcilor precum suntem și noi, și cu toate că Turcii au luat chiar tribut dela aceia dinaintea noastră și dela noi și din țară, cinstea Domniei însă și rânduiala țării cu nimic n'au stricat.

II. Domnia să nu se schimbe, ci ori de câte ori se întâmplă și are loc plecarea din această lume a Domnului nostru către Dumnezeu, precum este datoria întregii firi omenești, urmașul să fie din țară, cum a fost dela început rânduiala și obiceiul țării, și să ne se pună Domn strein și dintr-un alt neam de oameni.

III. Cinstea și rânduiala Domniei să nu se strice, precum n'au fost stricate nici de păgâni, ci cu mai multă milă și bunăvoință dela Măria Ta, Domnia să fie confirmată și întărită în cinstea și rânduiala de mai înainte și de Măria Ta.

IV. Domnul Dumnezeu să dăruiască putere mării și puternicei Tale împărății peste păgâni și peste toate popoarele necredincioase. Noi, împreună cu toți câți locuiesc în acea țară, mai rugăm pe Măria Ta pentru câteva cetăți care sunt la hotarul țării noastre și pe care le țin acum păgânii subt cârmuirea lor. Cetățile acelea să ne miluești Măria Ta ca să fie iarăși în hotarul țării noastre și în stăpânirea noastră precum au fost dintru început la Domni vechi, înainte de a le fi luat Turcii, și să fie cu porunca Măriei Tale să punem oameni din țara noastră în acele cetăți precum au fost și mai înainte și să avem ordin și poruncă dela Măria Ta, că putere avem, să luăm cetățile acelea din mâinile Turcilor și Tătarilor.

V. [Protecția] Măriei Tale să fim îndă torați a o răsplăti precum se cuvine, cu daruri mari, odată pe an, în toți anii până în veci; dar tribut din țara noastră și dela noi să nu iei cum ne-au luat păgânii, pentru că pe Tine Te-a învrednicit Domnul Dumnezeu și ești împărat mare, credincios și

pravoslavnic, ca să avem și noi, săracii și supușii tăi, liniște și odihnă în marea Ta împărăție.

VI. Cu plecăciune și metanie până la pământ, cu inimă curată, supusă și smerită, cu mare dorință și evlavie creștinească ne rugăm și cu lacrimi în ochi cădem la prea strălucitele și sfintele trepte ale sfintei Tale împărății ca să fie milostivă și îndurătoare pentru noi și pentru toți supușii Tăi care locuiesc în această țară, câți ne găsim acolo și locuim între păgâni – Turci și Tătari, - căroră, deși stau tot timpul asupra noastră nu le suntem credincioși. Dar să știi împărate îndelung înzilit, că, după cum ne sosesc vești din acele părți, Hanul ar vroi să se ridice cu toată puterea Tătarilor ca să vină în ajutorul Polo nilor! Împărate îndelung înzilit, aceia au putere mare să ne ia și pe noi în, mijlocul lor și să ne ducă în război împotriva Măriei Tale, și noi neputând să rezistăm în contra lor, de nevoie se va întâmpla după ordinul și porunca lor. Că, dacă noi am voi să le rezistăm și să ne împotrivim lor, ei au putere să ne zdrobească și să ne ducă în sclavie cât să nu mai rămână nimic aci decât numai pământul; pentru aceasta ne rugăm și cădem la sfânta și marea Ta împărăție ca să avem crezământ la Măria Ta că inima noastră este curată, supusă și plecată sub puternica și sfânta dreaptă a Măriei Tale.

VII. Domnul Dumnezeu să dăruiască sănătate Măriei Tale, prosperitate și biruință împotriva dușmanilor tăi și să vedem și noi ziua aceia precum s-a întâmplat Polonilor și în celelalte părți la fel; și, când armatele Măriei Tale vor porni împotriva păgânilor noi să fim pregătiți și obligați să ieșim cu toți locuitorii țării împreună cu arma tele Măriei Tale în contra păgânilor.

VIII. Pentru aceste puncte pe care le cerem dela Măria Ta, cădem și cu lacrimi în ochi ne rugăm; iar dacă Măria Ta primește rugarea și poftirea noastră, a supușilor săi, să ne dăruiască pentru nevoile noastre și pentru pun ctele acestea un hrisov pe care să-l avem mângâiere în multele noastre nevoi și apăsări, și drept încredințare pentru toate punctele acestea.

IX. Mai cerem dela Măria Ta o scri soare binevoitoare pentru oamenii noștri ca să-i putem trimite întotdeauna la Măria Ta cu vești și scrisori din părțile acestea; și oameni de-ai noștri să nu lipsească niciodată dela Măria Ta.

X. Domnul nostru mai cere dela Măria Ta să zugrăvim aci câteva icoane sfinte pentru o mănăstire pe care o zidește acum Domnia Sa.

(Pecetea Arhivelor fostului Minister de Externe din Moscova) GHEDEON, ARHIEPISCOP ȘI MITROPOLIT SUGAVSKÏ I I VĂSĂI ZEMLEA MOLDAVSKOI.

În locul Măriei Sale Domnului nostru Io Gheorghie Ștefan Voevod și în locul arhierilor și a boiarilor și a toată țara Moldovei sângur am scris cum săntem plecat suptu talpele împărăției Sale în veaci.

AZ GRIGORIE NEANIUL, VTORII LOGOFĂT, am scris precum au fost învățatura Măriei Sale Domnu nostrului Gheorghe Ștefan Voevod, cu mâna mea am scris.

(Pecetea Mitropoliei Moldovei cu icoana Sf. Gheorghe în mijloc și având următoarea legendă: печат стгу георги аи митрополии сучавскои; alături, sigiliul logofătului cu inițialele lui).

MACARIOS, din mila lui Dumnezeu, Patriarh al Antiohiei și al întregului Răsărit (în 1. arabă).

Precum scrie și adeverește fratele și coliturghisitorul meu, prea fericitul Pa triarh al Ierusalimului, chir Paisie, asemenea adevereșc și eu că Ștefan Vodă nu va ieși cu toată țara lui din supunerea Țarului și pentru aceasta dau scrisoarea de față cu iscălitura mea; iar dacă va ieși îl vom socoti pe el și toată țara lui afurisit și de neiertat.

În anul mântuirii 1656, indicțiunul 9, luna Mai, în 17.

Pecetea lui Macarie al Antiohiei cu următoarea legendă: Μακάριος, ἐλέω Θεον, πατριάρχης Ἀντιοχείας.

După: Ionescu D.G. Tratatul încheiat de Gheorghe Ștefan cu rușii în 1656. Contribuții la cunoașterea legăturilor noastre politice cu Rusia, în: Revista istorică română, Vol. III, f. II-III, pp. 241-246.

Anexa III

Moscova, 1656, mai 17. Traducerea din limba greacă în limba slavonă de către diecii de la Departamentul solilor a proiectului de tratat prezentat de solii domnului Moldovei Gheorghe Ștefan, pe care este indicată data documentului tradus, 17 mai 1656.

«Прошение государя нашего и всей Молдавской земли ко благочестивому царю и самодержцу, сие есть о том молят и просят.

1. Чин наш и государства нашего не порушился б, только как жили преж сего в нашем государстве древние государи наши те, которые не были под повелением турецкого солтана, так же и нам быть в том же чину, и жить бы нам со всем нашим государством, понеже и после тех прежних государей, которые государи были под областью турецкого солтана, хотя турки с них и дань имали якоже и с нас, а чести и чину государства нашего не порушили.

2. Как божиим изволением которой государь наш от сего света отойдет: и в нашей земле и в государстве нашем иному государю от инаго роду государем не быти, опричь нашего государства.

3. Честь и чин государства нашего не порушился б, как была не порушена и от нечестивых; и благоволением великаго Вашего царствия утвердится и укрепитя паче прежняго.

4. Господь бог да подаст силу великому Вашему царствию на нечестивых и на неверных народов. Паки бьем челом мы царствию Твоему со всею своею землею для некоторых городов, которые были на границе нашей, и их ныне держат нечестивый под повелением своим*; и те города царствие Твое пожаловал бы нам, быти им под нашим повелением, как были при прежних государех наших до турецкого взятя; и буде изволишь царствие Твое, мы возможем взять их от рук нечестивых агарян**, и посадить в них своих людей.

5. Должны будем мы по вся годы до веку посылать к царствию Твоему великие дары, против Твоей царской чести, а дани б с нас царствию Твоему не иметь, как емлют с нас нечестивые агаряне для того, что сподобил Тебя господь Бог быти, и есть, великим царем благочестивым и православным; и нам бы бедным рабом Твоим получитьи от царствия Твоего малой покой.

6. Колени преклоняем чистым покорением, и земным поклоном, и великим желанием, и благоговением христианским молимся со слезами, и припадаем к пресветлым и святым ногам царствия Твоего, да буди милостив и милосерд к нам, и ко всем, рабом Твоим, живущим в сих странах; елико пребываем и живем меж нечестивых, и стоят на нас всегда турки и татарове, а нам бедным восприбегнути где, не имеем. По сем буди ведомо многолетний царю! Весть к нам доходит из Крыму, что крымской хан со всею своею силою хочет идти на помочь ляхом, и нас с собою иметь на супротив твоей царской рати: и мы не имеем что творить, а от невольности идти будет потому, что отказать нам им не уметь, для того что имеют они силу большую, и нас всех пленять, и государство все разорять. И сего

ради молим и бьем челом святому Твоему царствию, и надежду имеем на великое Твое царствие, что мы чистым сердцем и покорною главою припадаем под святую десницу царствия Твоего.

7. Господь бог да подаст святому Твоему царствию благоденствие и победу на врагов Твоих, и нас бог сподобит видеть к себе Твою царскую милость, и видеть такую же победу на нечестивых, яко и на ляхов; и как изволит царствие Твое послать на нечестивых, и мы должны есмы быть готовыми, и с Твоими царскими ратными людьми идти на нечестивых.

8. О сих прошениях, что просим от великого Твоего царствия, припадаем и молимся со слезами, да восприимет царствие Твое моление и прошение нас рабов Твоих для нужи нашей и прошения, да пожалуй нас царствие Твое, своею царскою грамотою, и послом своим, чтоб нам видя Твою царскую грамоту и посла Твоего, в нуждах своих и печалех утешиться, и во всех прошениях своих ввериться.

9. Паки бьем челом святому царствию Твоему, да пожалуешь вольную грамоту, чтоб нам посылать людей своих всегда к царствию Твоему с грамотами и с вестями без уриву.

10. Еще бьем челом царствию Твоему, государь Наш, для неких святых икон, писать нам здесь, быть им в некотором монастыре, что государь наш строит.

На подлинных статьях, на греческом языке писанных, следующее подписано: Вместо государя своего Георгия Стефана воеводы и вместо архиереев, которые под мою областью, и вместо бояр и всего Молдавского государства, и аз митрополит Гедеон рукою своею руку приложил в том, что мы подклонились под царскую высокую руку и к подножию его царского величества во веки неподвижно.

Я антиохийский патриарх Макарий в сем, яко пишет и свидетельствует брат мой и сослужитель блаженейший патриарх иерусалимской, господин Паисий, такожде свидетельствую и яз, что ему быть Стефану воеводе со всем своим государством под государевым повелением неподвижно и безотменно, в том даю сие писание за своею рукою, и будет он Стефан воевода наше свидетельство оболжет, и мы его проклинаям и отлучаем со всем его государством во веки. Лета от рождества Христова 1656 года Индикта 9, Майя 17 дня. А для достоверства печать свою приложил.

ПСЗРИ, Т. I, с. 385-386.

Anexa IV

Moscova, 1656, iunie 29. Scrisoarea de răspuns a țarului Alexei Mihailovici la proiectul tratatului cu Rusia depus de solii moldoveni mitropolitul Ghedeon și logofătul Grigore Neanul la Departamentul solilor.

Din mila lui Dumnezeu noi, mare domn, țar și mare cneaz Alexei Mihailovici, singur stăpânitor a toată Rusia Mare, și Mică, și Albă [urmează titlul întreg al țarului - I.E.], îi facem știut lui Ștefan, voievod și singur stăpânitor al țării Moldovei, cuvântul milostiv al măriei noastre împărătești, că în anul de față 164, în luna mai, domnia voastră, Ștefan voievod, ați trimis la noi, mare domn, la măria noastră împărătească, pe solii tăi: pe mitropolitul Sucevei Ghedeon și pe logofătul al doilea Grigorie Nenul cu rugămintea că dumneavoastră, creștinii pravoslavnicii, oameni de toate rangurile din acest pământ al Moldovei, vă aflați în mare strâmtoare și prigonire din partea păgânilor, și ca noi, mare domn, măria noastră împărătească, să vă miluim, să orânduim pentru unitatea credinței pravoslavnice creștine și pentru sfintele biserici ale lui Dumnezeu, pe tine, Ștefan voievod, cu toată țara Moldovei să te primim sub înalta mână noastră împărătească în supușenie veșnică. Iar dumneavoastră nouă, marelui domn, ne veți sluji cu credință, și la ce va fi porunca noastră domnească, dumneavoastră veți merge asupra oricărui dușman al măriei noastre împărătești

și veți sta una cu oamenii de oaste ai măriei noastre împărătești. Și noi, mare domn, măria noastră împărătească, după milostivul nostru obicei împărătesc, uitând de jignirile voastre vechi și adunările cu dușmanii noștri leși, te-am miluit, am orânduit să te primim pe tine, ștefan voievod, cu țara Moldovei sub înalta mâna noastră, a măriei noastre împărătești, în supușenie veșnică.

Iar tu, Ștefan voievod, să fii sub înalta mâna noastră, a măriei noastre împărătești, cu toată țara Moldovei, neclintit în veci și să ne slujești și să ne doriști tot binele nouă, marelui domn, măriei noastre împărătești, și fiului măriei noastre împărătești marelui cneaz Alexei Alexeevici a toată Rusia Mare, și Mică, și Albă, și moștenitorilor noștri. Iar dacă se va întâmpla un dușman al nostru, al marelui domn, al măriei noastre împărătești, pe acel dușman nici cu oameni, nici cu bani să nu-l ajutoarăți și nici un sfat cu dânsul să nu aveți, după voința noastră, a măriei noastre împărătești. Și unde va fi porunca noastră, a măriei noastre împărătești, asupra cărui dușman să mergeți, acolo să aveți a merge și cu oamenii de oaste ai noștri, ai măriei noastre împărătești, asupra oricărui dușman să stați împreună fără de nici o viclenie.

Iar ceea ce ne-ați rugat pe noi, pe marele domn, pe măria noastră împărătească, după porunca ta, Ștefan voievod, solii tăi, mitropolitul și logofătul, au și înaintat articolele, iar în acele articole se scrie ca noi, mare domn, să vă miluim: obiceiul țării voastre a-l schimba și a-l preface să nu orânduim, ci să trăiți în acel obicei și cinste, după cum au fost în țara voastră pe timpul domnitorilor de mai înainte, care au fost înainte [de a trece] sub porunca sultanilor turci. Iar dumneavoastră veți fi datori în tot anul și până în veci să ne trimiteți nouă, marelui domn, măriei noastre împărătești, mari daruri, după destoinicia noastră împărătească, iar noi, mare domn, să nu orânduim să se ia tribut de la dumneavoastră, după cum iaz turcii, pentru că prin aceasta dumneavoastră prin mila noastră domnească să aveți pace. Iar dacă din vrerea lui Dumnezeu vre-un domn al țării Moldovei va pleca din lumea aceasta, în țara și în statul vostru un alt domn, de alt neam, decât acela al țării voastre, să nu poată fi domnitor.

Și noi, mare domn, măria noastră împărătească, pe tine, Ștefan voievod, și toată țara Moldovei te-am miluit, toate acele articole am orânduit să fie întru totul întocmai după rugămintea voastră. Și vom ținea cu milostivă danie și grija noastră domnească, iar dumneavoastră să vă bizuiți în mila noastră, a măriei noastre împărătești.

S-a dat această carte de danie a noastră, a domniei noastre împărătești, în cetatea noastră împărătească a Moscovei în anul de la facerea lumii 7164, iunie 29 zile.

Traducerea contemporană în limba română după: Исторические связи народов СССР и Румынии, Т. II, Москва, с. 287-289.

Anexa V

Moscova, 1656, iulie 7. Jurământul de credință depus de Mitropolitul Ghedeon la Moscova

Яз, Молдавского воеводства сучавской митрополит Геден, да логофет Григорий обещаемся пред святым Евангелием за себя и за Стефана-воеводу, и за весь духовной и мирской чин на том, что прислал нас к великому государю царю и великому князю Алексею Михайловичу, всея Великия и Малыя и Белья России самодержцу, Стефан-воевода и владетель Молдавской земли бити челом, чтоб он, великий государь, пожаловал, [и] велел ево, Стефана-воеводу, со всею Молдавскою землею принять под свою государскую высокую

руку в вечное подданство. И великий государь, царь и великий князь Алексей Михайлович, всея Великия и Малыя и Белья России самодержец, его царское величество пожаловал Стефана-воеводу со всею Молдавскою землею под свою государскую высокую руку принять изволил.

И Стефану-воеводе и духовного чину людем, также и боярам, и всякого чину людем быти под царского величества высокою рукою навеки неотступным, и служити ему великому государю и сыну его государеву, государю царевичу и великому князю Алексею Алексеевичу Всея Великия и Малыя и Белья России и наследником верно, и на всякого его государева неприятеля стоять, по его государеву повеленью, безо всякие измены, а к турскому, и крымскому, и к иным государям впредь не приставать. И на том на всем ему, Стефану-воеводе и боярам, и всякого чину начальным людем учинит вера перед его государевыми послы, которых его царское величество изволил к нему, Стефану-воеводе прислать, и письмо о том за своими руками и за печатями, к царскому величеству для утвержденья и верности послать с теми ж его царского величества послы. А на истинное уверение во всем в том обещаюся государю своему, царю и великому князю Алексею Михейловичу, всея Великия и Малыя и Белья России самодержцу и его благоверной царице и великой княгине Марии Ильиничне и благоверному государю, царевичу и великому князю Алексею Алексеевичу всея Великия и Малыя и Белья России, и их государским наследникам, по непорочной заповеди господя бога и спаса нашего Иисуса Христа, якож во святом Евангелии указался, еже ей, ей на том, служити мне ему, государю своему, царю и великому князю Алексею Михайловичу всея Великия и Малыя и Белья России самодержцу и его благоверной царице и великой княгине Марии Ильиничне и благоверному государю царевичу и великому князю Алексею Алексеевичу всея Великия и Малыя и Белья России и их государским наследникам. И опричь государя своего царя и великого князя Алексея Михайловича всея Великия и Малыя и Белья России самодержца и сына его государева государя царевича и великого князя Алексея Алексеевича всея Великия и Малыя и Белья России и их государских наследников на Московское и на Владимирское государства, и на все великия государства Российского Царствия и на Великое Княжество Литовское и на Княжество Киевское и Черниговское и на всю Малую и Белую Русь инога царя из иных государств, польского и немецких реш*, королей и королевичей, из розных земель царей и царевичей, и из русских, и из иноземских родов никого не хотети, и под государствами, которые под ними государями, не подыскиватися никакими мерами и никакою хитростью.

А где уведая или услышу на государя своего царя и великого князя, Алексея Михайловича, всея Великия и Малыя и Белья России самодержца, и сына его государева государя царевича и великого князя Алексея Алексеевича, и на его царского величества наследников, и на все его великия государства на Великую и на Малую и на Белую Русь, и на Великое Княжество Литовское каких неприятелей турских или крымских, или коих иных государств собрание и злой умысл, или его царскаго величества в подданных измену, или иной какой злой умысл; и мне (им-рек) государю своему, царю и великому князю Алексею Михайловичу, про то известити, как мочно вскоре, а самому против неприятелей за государя своего и за его государства стояти, и промысл всякими мерами к помочи делати, и битися не щадя головы своея, а изменника поймать. А где велит мне царское величество быть на своей великого государя службе с своими царского величества московскими ратными людьми, или с его царского величества подданными гетмана Богдана Хмельницкого полку с запорожскими черкасы, и кто будет царскаго величества над войски бояре и воеводы, и мне будучи на государеве службе, тех бояр и воевод слушать, и с его царского величества ратными людьми совет и промысл имети, и с его государевыми недруги битися заодно. И которые со мною будут царского величества подданные молдавские ратные люди, и мне их утверждать, чтоб они царского величества с ратными людьми совет и дружбу имели, и царского величества с недруги бились заодно, не щадя голов своих, чтобы их обещание и клятва у всех была без преткновения постоянна. И из полков мне царскаго величества к

неприятелю не отъехать и никакими мерами измены не учинить, и в городех, где мне случитца быть, царского величества с подданными, и мне неприятелю города не здать, и неприятеля на простое и безлюдное место собою и иным никем к городу не подвести, и зла никакова не учинить, и ни в которое в иное государств изменою не отъехать и будучи в полках воевод не покинуть и с его государевыми недруги и со изменники не ссылатись ни в чем мне государю своему, царю великому князю Алексею Михайлову всея Великия и Малыя и Белья России самодержцу и сыну его государеву государю царевичу и великому князю Алексею Алексеевичу и их государским наследникам не изменить никоторыми делы, и никоторым лукавством. А кто не станет государю царю и великому князю Алексею Михайловичу, всея Великия и Малыя и Белья России самодержцу и сыну его государеву государю, царевичу и великом князю Алексею Алексеевичу и господарским наследникам служити и прямити или кто учнет с их государскими недруги ссылатись, и мне с теми людьми за них государей своих, и за их государство битись до смерти, а самому мне по моему обещанию еже обещаваюсь ныне пред святым сим Евангелием, ни какой измены и к воровству ни к какому и ни к какому и ни к какой прелести не приставати и во всем мне государю своему, царю и великому князю Алексею Михайловичу всея Великия и Малыя и Белья России самодержцу и сыну государеву государю царевичу и великому князю Алексею Алексеевичу и государским наследникам служити и примити и добра хотети безо всякого лукавства в правду, я коже аз обещахся.

Аз, Григорий Ненюл, второй логофет, Гедеон, митрополит Сучавский и всей земли Молдавской 7164 (1656) года июля 7 день по государеву цареву и великое князя Алексея Михайловича всея Великия и Малыя и Белья России самодержца указу, великий государь святейший Никон патриарх Московский и всея Великия и Малыя и Белья России, в соборной церкви Успения Пресвятыя Богородицы пред столом господним, по сей записи Стефана-воеводы и владетеля Молдавской земли посланника Сучавскаго митрополита Гедеона к вере привел.

А логофета Григорья и всех людей, которые были от владетеля с посланнию приводил к вере в соборной же церкви тверской архиепископ Лаврентий, да соборной протопоп Михайло июля 21-го дня.

După: Лаптева Т.А., Соловьева Т.Б. Присяга на подданство России, în: Военно-исторический журнал, № 10, 1990. С. 39-40.

Studiul a fost publicat în: Politici imperiale în estul și vestul spațiului românesc, Editura Universității din Oradea; Chișinău: Cartdidact, 2010 p. 135-151